

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT	629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04	UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI	693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23	00 - 503 W A R S Z A W A
		TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET	http://www.cbos.pl	E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/43/2004

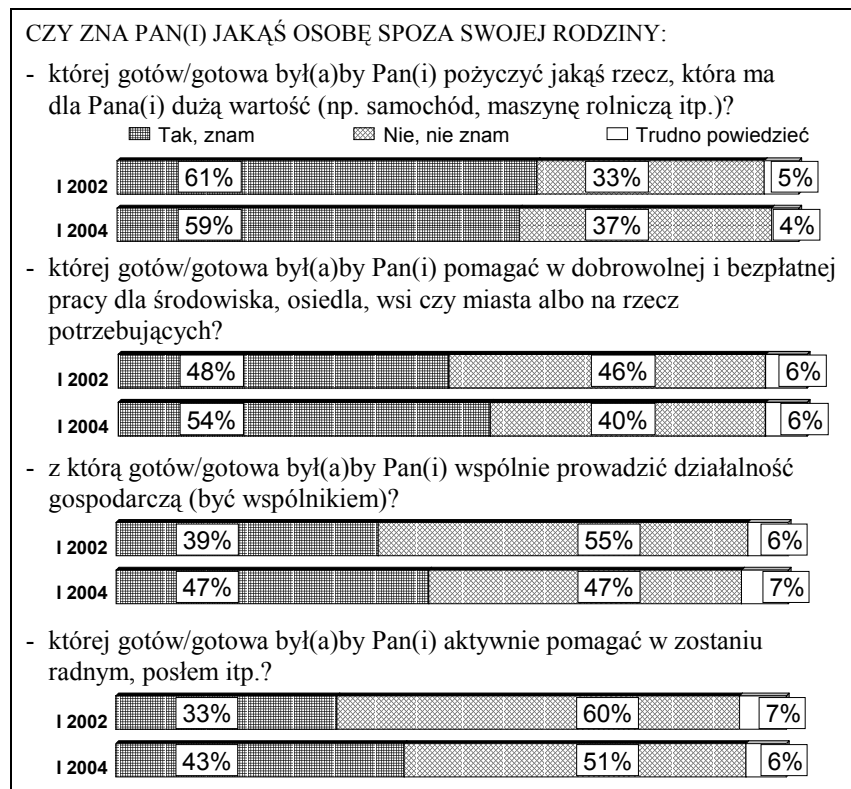
GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁPRACY Z INNYMI LUDŹMI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Zdecydowana większość ankietowanych (74%) uważa, że działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu. Co siódmy (14%) uznaje jednak taką współpracę za marnowanie czasu. W porównaniu z rokiem 2002 nieco zmalało społeczne uznanie dla współpracy z innymi.
- Badani deklarują, że znają osoby spoza rodziny, z którymi gotowi byłiby współdziałać w takich sprawach, jak: pożyczanie wartościowej rzeczy (59%), wspólna praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego (54%), wspólne prowadzenie działalności gospodarczej (47%), współpraca w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi (43%). Od roku 2002 wzrosła gotowość Polaków do współpracy w dziedzinach: politycznej (o 10 punktów), gospodarczej (o 8 punktów) oraz społecznej (o 6 punktów).

- Zdecydowana większość badanych (73%) deklaruje gotowość do współdziałania, w tym 26% we wszystkich czterech wymienionych dziedzinach, 18% - w trzech, 16% - w dwóch i 13% - w jednej dziedzinie. Natomiast ponad jedna czwarta (27%) nie wykazuje żadnej gotowości do współpracy. Obecnie znacznie częściej niż w roku 2002 badani gotowi są współdziałać we wszystkich czterech dziedzinach życia społecznego (wzrost wskazań o 8 punktów), a rzadziej ograniczają się tylko do jednej z nich (spadek o 7 punktów).

Co czwarty dorosły Polak poświęca swój wolny czas na pracę społeczną w jakiejś organizacji pozarządowej¹. W minionym roku co czwarty dorosły pracował też dobrowolnie i bezpłatnie na rzecz swojego środowiska. Poziom grupowej aktywności Polaków jest stabilny - od sześciu lat prawie się nie zmienia, natomiast w ostatnich dwóch latach nieco wzrosło zaangażowanie obywateli w rozwiązywanie problemów swojej społeczności lokalnej. W sumie więc obecnie prawie dwie piąte dorosłych możemy nazwać społecznikami, podczas gdy przed dwoma laty stanowili oni jedną trzecią ogółu badanych. Świadczy to o stopniowym umacnianiu się postaw społecznikowskich w Polsce.

Wyniki naszego sondażu wskazują ponadto na istnienie w społeczeństwie przejawów niewykorzystanej, niejako uśpionej gotowości do pracy społecznej. Ponad połowa Polaków rozumie bowiem konieczność umacniania solidarności międzyludzkiej w społeczeństwie oraz wierzy w możliwość skutecznego działania wspólnie z innymi na rzecz swojego środowiska, większość też ma doświadczenia w tej dziedzinie. Okazuje się ponadto, że Polacy powszechnie darzą zaufaniem osoby, z którymi łączy ich pokrewieństwo, a także wspólna praca lub sąsiedztwo. W ostatnich dwóch latach wzrosło społeczne zaufanie do władz lokalnych - obecnie ufa im ponad połowa badanych². Powszechne jest także zaufanie Polaków do instytucji charytatywnych i Kościoła. Wyniki te świadczą o istnieniu korzystnych warunków do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

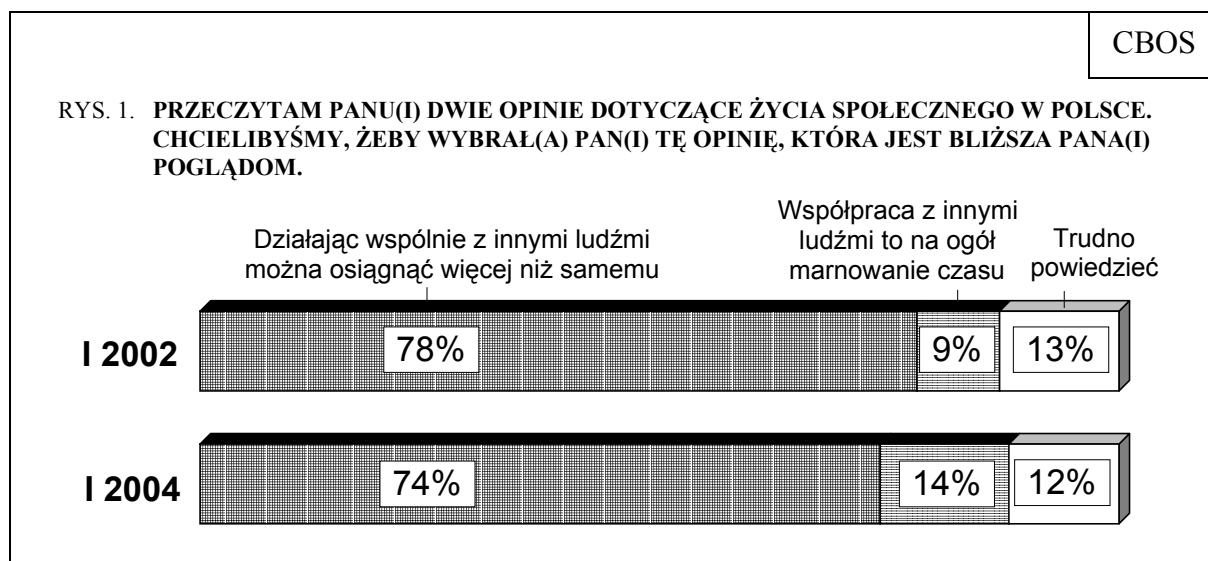
W tym opracowaniu koncentrujemy się na jeszcze jednym czynniku decydującym o stopniu obywatelskości społeczeństwa, a mianowicie gotowości do współpracy z innymi ludźmi.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (164) przeprowadzono w dniach 9-12 stycznia 2004 roku na liczącej 1057 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikaty CBOS: „Grupowa aktywność społeczna Polaków w latach 1998 - 2004”, „Czy Polacy są społecznikami?” oraz „Zaufanie w sferze publicznej i prywatnej”, opublikowane w lutym 2004 (oprac. B. Wciórka).

CZY WSPÓLPRACA SIĘ OPLACA?

Zdecydowana większość ankietowanych (74%) uważa, że działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu. Co siódmy (14%) uznaje jednak taką współpracę za marnowanie czasu. W ostatnich dwóch latach nieco zmalał (o 4 punkty) odsetek osób podkreślających wartość współdziałania, przybyło zaś (o 5 punktów) tych, którzy jej nie doceniają.

We wszystkich grupach społecznych dominują osoby, które zdają sobie sprawę z korzyści płynących ze współpracy z innymi. Poziom aprobaty współdziałania zależy jednak od położenia społecznego badanych i jest tym wyższy, im są lepiej wykształceni i lepiej oceniają własne warunki materialne. Należy podkreślić, że na współpracę powszechnie stawiają ludzie młodzi w wieku od 18 do 24 lat (87%), a szczególnie uczniowie i studenci (94%) - są to jedyne grupy, w których odnotowujemy wzrost uznania dla współdziałania (po 7 punktów). Na ogół też częściej doceniają je respondenci aktywni zawodowo niż bierni. Wyjątek stanowią rolnicy, wśród których uznanie dla współdziałania kształtuje się na poziomie notowanym u osób niepracujących i jest zdecydowanie niższe niż przed dwoma laty (spadek z 83% do 61%)³.

³ Por. tabelę aneksową nr 8 z komunikatu „Jacy jesteśmy? Zaufanie Polaków do ludzi i instytucji publicznych oraz gotowość do współpracy”, marzec 2002 (oprac. B. Wciórka).

Opinię, że współpraca z innymi ludźmi jest marnowaniem czasu, najczęściej wyrażają grupy najsłabsze społecznie: bezrobotni (23%), renciści (20%), zazwyczaj też badani najgorzej wykształceni i sytuowani, w starszym wieku (mający 65 lat i więcej)⁴.

W JAKICH DZIEDZINACH POLACY SĄ GOTOWI WSPÓLPRACOWAĆ?

Mimo że w ostatnich dwóch latach nieco osłabło społeczne uznanie dla wartości współpracy, odnotowujemy wzrost gotowości Polaków do jej podejmowania w różnych dziedzinach życia.

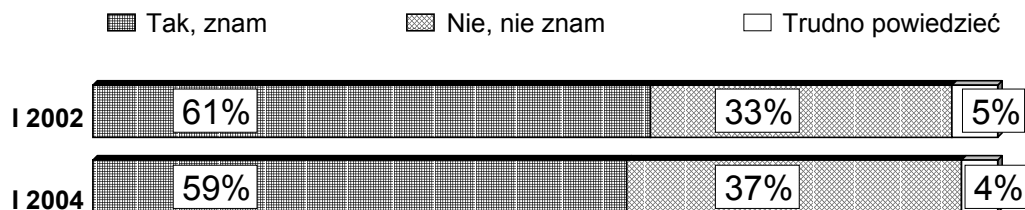
Przejawem gotowości do współpracy są w naszych badaniach deklaracje, że ankietowani znają osoby spoza rodziny, z którymi gotowi byłiby współdziałać w takich konkretnych sprawach, jak: pożyczanie wartościowej rzeczy, wspólna praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego, wspólne prowadzenie działalności gospodarczej, współpraca w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi.

Z deklaracji badanych wynika, że najczęściej (59% wskazań) skłonni są współdziałać w sferze prywatnej pożyczając znajomym jakieś wartościowe rzeczy - jest to jedyna dziedzina, w której niemal nic się nie zmieniło od roku 2002. Ponad połowa ankietowanych zgłasza też chęć pomagania znajomym w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących - w tym zakresie odnotowujemy wzrost gotowości do współdziałania (z 48% do 54%). Zwiększyła się też (z 39% do 47%) liczba respondentów wyrażających gotowość wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej z osobami spoza rodziny. Stosunkowo najmniej badanych skłonnych jest aktywnie pomagać znajomym w zostaniu radnym lub posłem, lecz w tej dziedzinie odnotowujemy największe zmiany *in plus*. Liczba osób deklarujących gotowość do współpracy w sferze polityki wzrosła z 33% w roku 2002 do 43% obecnie. Widać więc, że im mniejsza była przed dwoma laty gotowość Polaków do współdziałania w jakiejś dziedzinie, tym większy jej obecny wzrost.

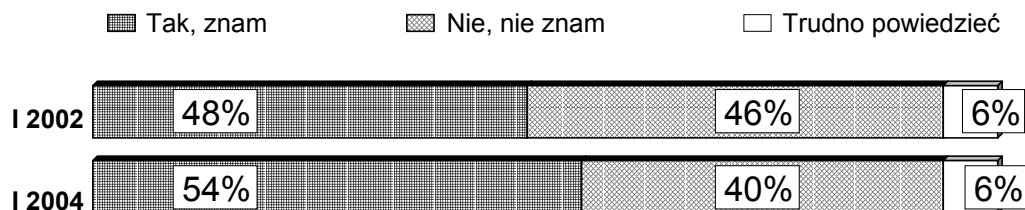
⁴ Podobnie myśli też co piąty respondent w średnim wieku - mający od 45 do 54 lat (21%).

RYS. 2. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY:

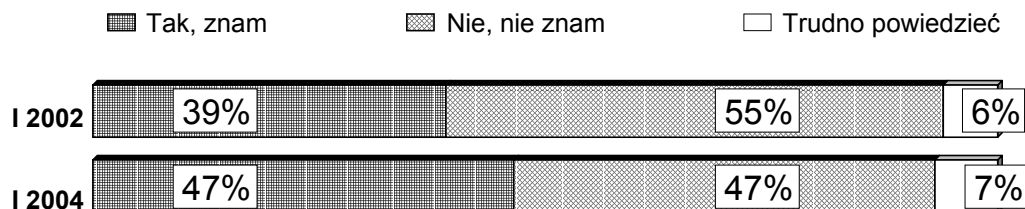
- KTÓREJ GOTÓW/GOTOWA BYŁ(A)BY PAN(I) POŻYCZYĆ JAKĄS RZECZ, KTÓRA MA DLA PANA(I) DUŻĄ WARTOŚĆ (NP. SAMOCHÓD, MASZYNĘ ROLNICZĄ ITP.)?

- KTÓREJ GOTÓW/GOTOWA BYŁ(A)BY PAN(I) POMAGAĆ W DOBROWOLNEJ I BEZPŁATNEJ PRACY DLA ŚRODOWISKA, OSIEDLA, WSI CZY MIASTA ALBO NA RZECZ POTRZEBUJĄCYCH?

- Z KTÓRĄ GOTÓW/GOTOWA BYŁ(A)BY PAN(I) WSPÓLNIE PROWADZIĆ DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ (BYĆ WSPÓLNIKIEM)?

- KTÓREJ GOTÓW/GOTOWA BYŁ(A)BY PAN(I) AKTYWNIEM POMAGAĆ W ZOSTANIU RADNYM, POSŁEM ITP.?

Tabela 1

Wybrane cechy społeczno-demograficzne	Wskazania respondentów deklarujących gotowość do współdziałania w formie:							
	pożyczenia wartościowej rzeczy		pracy społecznej		działalności gospodarczej		działalności politycznej	
	I 2002	I 2004	I 2002	I 2004	I 2002	I 2004	I 2002	I 2004
	w procentach							
Ogółem	61	59	48	54	39	47	33	43
Płeć								
Mężczyźni	66	68	52	59	43	55	39	48
Kobiety	57	51	44	50	35	39	29	38
Wiek								
18-24 lata	65	80	48	66	51	67	31	55
25-34	74	78	60	57	54	59	39	50
35-44	65	66	51	62	45	52	34	48
45-54	63	55	50	56	39	43	39	39
55-64	58	41	51	49	31	35	35	39
65 lat i więcej	40	32	28	32	12	22	20	26
Wykształcenie								
Podstawowe	48	43	37	39	22	29	21	31
Zasadnicze zawodowe	60	60	46	57	41	45	36	44
Średnie	69	67	56	59	45	57	37	45
Wyższe	74	75	52	69	58	65	47	65
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)								
Kadra kierownicza, inteligencja	79	79	58	77	60	70	45	66
Pracownicy umysł. niższ. szczebla	73	75	61	63	53	65	39	54
Pracownicy fizyczno-umysłowi	73	57	54	59	57	47	42	49
Robotnicy wykwalifikowani	75	79	55	69	43	53	42	52
Robotnicy niewykwalifikowani*	47	63	34	59	32	40	34	50
Rolnicy	67	55	61	54	38	44	52	48
Pracujący na własny rachunek	82	74	55	58	62	54	50	45
Bierni zawodowo								
Renciści	54	40	38	40	26	29	29	33
Emeryci	43	35	33	35	16	25	23	27
Uczniowie i studenci	79	83	67	64	76	68	42	55
Bezrobotni	54	66	43	58	37	55	27	41
Gospodynie domowe i inni	59	45	56	42	24	37	13	26
Ocena warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego								
Złe	53	51	42	51	36	40	28	38
Średnie	63	57	47	51	38	47	35	42
Dobre	72	73	59	64	47	55	40	52

*Nie analizujemy odpowiedzi robotników niewykwalifikowanych z powodu zbyt małej ich liczebności w badanej próbie. W tabeli zaciemniono zależności ukazujące wzrost gotowości do współdziałania, natomiast wytłuszczono - obrazujące spadek gotowości.

Gotowość do współpracy w każdej z omawianych dziedzin znacznie częściej deklarują ludzie młodzi niż w średnim lub starszym wieku, częściej też mężczyźni niż kobiety. Odsetek osób skłonnych do podjęcia współpracy jest ponadto tym większy, im są one lepiej wykształcone i lepiej oceniają własne warunki materialne.

Największą gotowością do współdziałania we wszystkich sferach wyróżniają się przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, ludzie z wyższym wykształceniem. Zbliżona gotowość cechuje również pracowników umysłowych niższego szczebla, a także ogół młodzieży w wieku od 18 do 24 lat oraz uczniów i studentów, z tym że grupy te są mniej gotowe do współdziałania w dziedzinie polityki niż osoby o najwyższym statusie społecznym.

Stosunkowo wysoką gotowość do współpracy w sferze prywatnej i na rzecz własnego środowiska, a także ponadprzeciętną gotowość do kooperacji w dziedzinie gospodarki odnotowujemy również u robotników wykwalifikowanych. Warto przy tym podkreślić, że są oni skłonni współdziałać gospodarczo na równi z badanymi pracującymi na własny rachunek. Najciekawsze jest jednak to, że zbliżoną gotowość do współpracy gospodarczej obserwujemy u osób bezrobotnych, choć na ogół gorsze położenie społeczne blokuje gotowość do wszelkiego współdziałania, co najlepiej widać na przykładzie rencistów, osób najgorzej wykształconych, w wieku emerytalnym.

Znamienne jest, że właśnie bezrobotni oraz młodzież w wieku od 18 do 24 lat to jedyne grupy społeczne, których gotowość do współpracy w ostatnich dwóch latach wyraźnie wzrosła we wszystkich omawianych dziedzinach. Trend wzrostowy, jednak o mniejszym zasięgu (nie dotyczy współpracy prywatnej, czyli pożyczki), odnotowujemy również wśród badanych w wieku od 35 do 44 lat oraz osób o najwyższej pozycji społecznej (z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji), ale także wśród robotników wykwalifikowanych.

Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja wśród pracujących na własny rachunek poza rolnictwem, których gotowość do współpracy zmalała w większości dziedzin (utrzymała się jedynie w odniesieniu do pracy społecznej na rzecz swojego środowiska). Należy jednak przypomnieć, że w tym samym czasie wyraźnie wzrosło rzeczywiste zaangażowanie tej grupy

w pracę organizacji pozarządowych⁵. Nieco lepiej kształtuje się sytuacja wśród rolników, w tej grupie odnotowujemy bowiem niewielki wzrost gotowości do współpracy gospodarczej, nie zmieniła się natomiast ich gotowość do współdziałania w sferze polityki, a zmalała m.in. do pracy społecznej na rzecz swojego środowiska. Ważne jednak, że właśnie rolnicy są grupą, w której w ostatnich dwóch latach wyraźnie wzrosło rzeczywiste zaangażowanie w pracę społeczną na rzecz swojej społeczności lokalnej⁶.

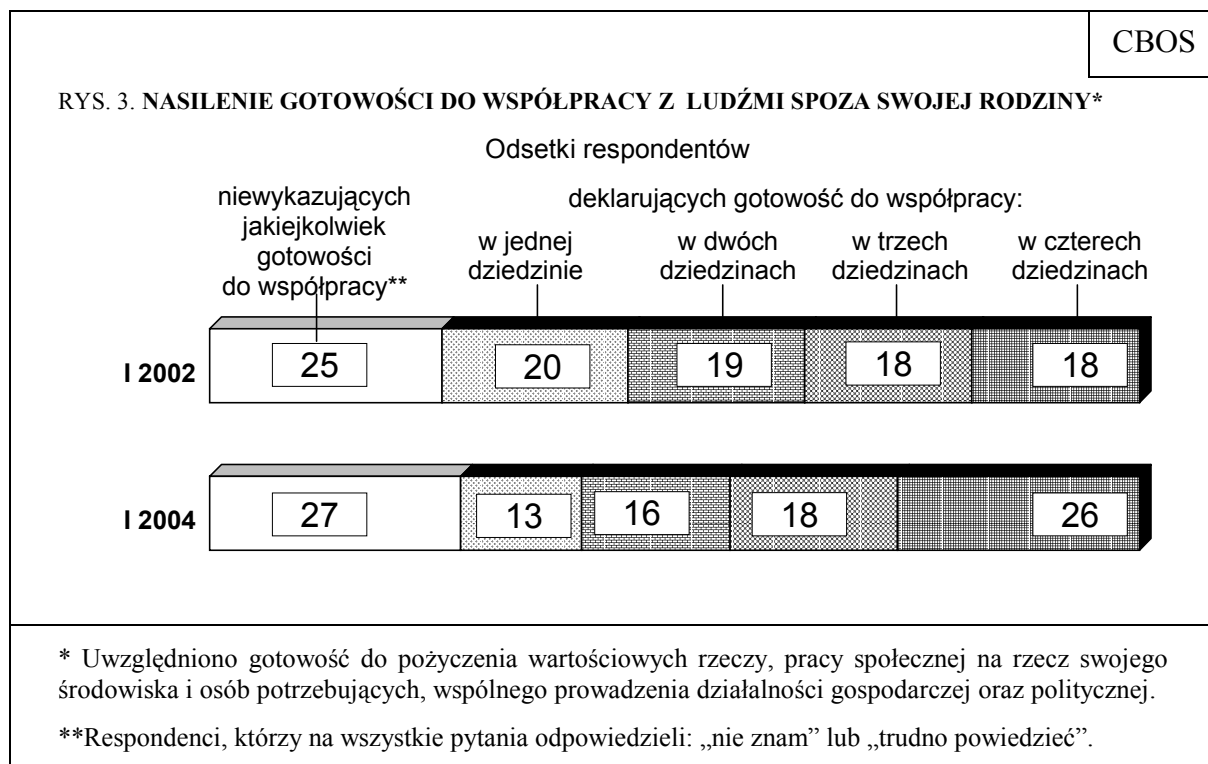
Opis zmian, jakie zaszły w innych porównywanych grupach społeczno-demograficznych jest jeszcze bardziej skomplikowany. Z jednej strony w wielu grupach (dokładnie w jedenastu) odnotowujemy spadek gotowości do współdziałania w sferze prywatnej, z drugiej zaś - wzrost gotowości do współpracy politycznej (w dwudziestu) i gospodarczej (w osiemnastu) oraz, w nieco mniejszym zakresie, do współpracy na rzecz środowiska lokalnego (w dwunastu).

NASILENIE GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY

Nasilenie gotowości do współpracy możemy ocenić zliczając dziedziny, w których ankietowani gotowi są współdziałać z innymi ludźmi. Okazuje się, że ponad jedna czwarta badanych (27%) nie wykazuje gotowości do współpracy w żadnej z uwzględnionych w badaniu dziedzin. Większość Polaków (73%) skłonna jest jednak współdziałać przynajmniej w jednej z nich. Pod tym względem niemal nic się nie zmieniło w ostatnich dwóch latach. Zmiany są natomiast widoczne, gdy analizujemy, w ilu sprawach zadeklarowano gotowość współpracy. Okazuje się, że obecnie znacznie częściej niż w roku 2002 respondenci gotowi są współdziałać we wszystkich czterech dziedzinach życia społecznego (a rzadziej ograniczają się tylko do jednej z nich).

⁵ Zob. komunikat CBOS „Grupowa aktywność społeczna Polaków w latach 1998 - 2004”, wyd. cyt.

⁶ Zob. komunikat CBOS „Czy Polacy są społecznikami?” wyd. cyt.

Ponad jedna czwarta Polaków (26%, wzrost o 8 punktów) deklaruje gotowość do współpracy zarówno w sferze prywatnej, jak i społecznej na rzecz środowiska lokalnego oraz gospodarczej i politycznej. Ponadto prawie jedna piąta (18%) skłonna jest współdziałać w trzech z tych dziedzin, jedna szósta (16%) - w dwóch, a jedna ósma (13%, spadek o 7 punktów) - w jednej dziedzinie.

Przed wszystkim jednak warto bliżej przyjrzeć się respondentom, którzy nie wykazują żadnej gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny (zob. tabele aneksowe). W poszczególnych grupach społecznych ich odsetki są wyraźnie zróżnicowane. Osoby takie najczęściej można spotkać wśród najstarszych badanych (53%), emerytów (49%), a także rencistów (45%), gospodyń domowych (40%), respondentów najgorzej wykształconych (42%), żyjących w złych warunkach materialnych (31%), a także wśród ankietowanych o nieokreślonych poglądach politycznych (43%). Brak jakiejkolwiek gotowości do współpracy częściej też odnotowujemy wśród kobiet niż mężczyzn. Natomiast im badani są lepiej wykształceni, mają lepsze warunki materialne i są młodszy, tym mniej wśród nich osób niewykazujących żadnej gotowości do współdziałania, tym więcej gotowych współpracować we wszystkich czterech dziedzinach. Tak nasiloną gotowość

do współdziałania najczęściej odnotowujemy u kadry kierowniczej i inteligencji (49%), ludzi z wyższym wykształceniem (46%), uczniów i studentów (37%) oraz ogółu młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (36%). Można więc uznać, że dobre położenie społeczne na ogół sprzyja gotowości do współdziałania, natomiast gorsze ją blokuje. Prawidłowość ta nie odnosi się jednak do robotników wykwalifikowanych, a przede wszystkim nie dotyczy bezrobotnych. W obu tych grupach odnotowujemy wyjątkowo mało osób, które wykazują brak jakiegokolwiek gotowości do współdziałania (odpowiednio: 13% i 15%), oraz stosunkowo dużo deklarujących gotowość współpracy we wszystkich czterech dziedzinach (odpowiednio: 33% i 24%).

Nasze dane ukazują ponadto⁷, że w ostatnich dwóch latach właśnie wśród bezrobotnych najbardziej zmniejszyła się (o 17 punktów) grupa badanych nieprzejawiających żadnej gotowości do współdziałania, jednocześnie zaś wzrosła (o 8 punktów) liczba wykazujących maksymalną gotowość. Zapewne w znacznej mierze wiąże się to ze zmianą składu społecznego grupy bezrobotnych (wzrostu wśród nich odsetka ludzi młodych i wykształconych). Równie wyraźne pozytywne zmiany w tym zakresie widoczne są tylko wśród młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (odpowiednio: o 12 i 21 punktów). Poza tym jedynie wśród badanych z wyższym wykształceniem, kadry kierowniczej i inteligencji wyraźnie przybyło (po 24 punkty) osób gotowych do współdziałania we wszystkich czterech dziedzinach. W pozostałych porównywanych grupach społeczno-demograficznych zmiany są mniej jednoznaczne.

GOTOWOŚĆ DO WSPÓLDZIAŁANIA A ZAANGAŻOWANIE W PRACĘ SPOŁECZNĄ

Wyniki sondażu wskazują na istnienie silnego związku między gotowością do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny a postawami obywatelskimi nastawionymi na współtworzenie świata wokół siebie. Ankietowani, którzy deklarują, że byliby gotowi współdziałać w różnych dziedzinach (pożyczając wartościową rzecz, pomagając w pracy

⁷ Por. tabela aneksowa nr 9 z komunikatu CBOS „Jacy jesteśmy? Zaufanie Polaków do ludzi i instytucji publicznych oraz gotowość do współpracy”, wyd. cyt.

społecznej na rzecz środowiska lokalnego, podejmując działalność gospodarczą bądź też aktywnie uczestnicząc w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi) znacznie częściej niż pozostali rzeczywiście dobrowolnie i bezpłatnie pracowali w 2003 roku na rzecz swojego środowiska (osiedla, wsi, miasta, kościoła lub potrzebujących), częściej też poświęcają swój wolny czas na aktywność grupową w organizacjach pozarządowych. Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną⁸ ukazuje ponadto, że wśród deklarujących gotowość do współpracy w każdej z dziedzin niemal co druga osoba może być uznana za społecznika, podczas gdy wśród pozostałych badanych ich odsetek jest znacznie mniejszy.

Tabela 2

Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny:	Respondenci pracujący społecznie w 2003 roku na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących		Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w roku 2003
	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej		
w procentach			
- której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) pożyczyć jakąś rzecz, która ma dla Pana(i) dużą wartość (np. samochód, maszynę rolniczą itp.)			
Tak	32	29	46
Nie*	13	15	23
- której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy dla środowiska, osiedla, wsi czy miasta albo na rzecz potrzebujących			
Tak	34	28	46
Nie*	12	18	26
- z którą gotów/gotowa był(a)by Pan(i) wspólnie prowadzić działalność gospodarczą (być współnikiem)			
Tak	32	32	47
Nie*	18	17	28
- której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) aktywnie pomagać w zostaniu radnym, posłem itp.			
Tak	33	30	47
Nie*	17	19	29
* Są to zsumowane odpowiedzi „nie” i „trudno powiedzieć”.			

Okazuje się ponadto, że im większa jest gotowość badanych do współdziałania (mierzona liczbą dziedzin, w których gotowi są współpracować), tym większy ich odsetek pracuje społecznie na rzecz swojego środowiska, a także w organizacjach pozarządowych.

⁸ Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną uwzględnia wszelką aktywność, tzn. dobrowolną i bezpłatną pracę na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących lub pracę społeczną w organizacjach

Wraz ze wzrostem gotowości do współpracy rośnie więc rzeczywisty wkład Polaków w budowanie społeczeństwa obywatelskiego, mierzony za pomocą zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną.

Tabela 3

Nasilenie gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny*	Respondenci pracujący społecznie w 2003 roku na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących		Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2003 roku
	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej		
w procentach			
Brak gotowości	8	14	19
Gotowość w jednej dziedzinie	19	15	27
Gotowość w dwóch dziedzinach	25	23	40
Gotowość w trzech dziedzinach	33	34	49
Gotowość w czterech dziedzinach	37	31	50

* Uwzględniono gotowość do pożyczania wartościowych rzeczy, pracy społecznej na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących, wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej i politycznej.

Warto zauważyć, że wśród badanych niewykazujących żadnej gotowości do współpracy zdecydowana większość (81%) nie podejmowała ostatnio aktywności społecznej, natomiast wśród osób, które cechuje silna gotowość do współdziałania, połowa angażowała się w pracę społeczną. Widać więc, że brak gotowości do współdziałania silnie blokuje aktywność społeczną ludzi, natomiast nawet największa gotowość nie zapewnia w takim stopniu postaw obywatelskich. Należałoby więc szukać innych czynników, które wpływają na wzrost zaangażowania w pracę społeczną; tutaj skoncentrujemy się na uwzględnionych w naszym badaniu wskaźnikach świadomościowych.

Okazuje się, że zaangażowaniu społecznemu sprzyja świadomość korzyści płynących ze współdziałania z innymi ludźmi. Respondenci przekonani, że działając wspólnie z innymi można osiągnąć więcej niż samemu, podejmują pracę społeczną częściej niż ci, którzy uznają współpracę za marnowanie czasu.

Tabela 4

Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom.	Respondenci pracujący społecznie w 2003 roku na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących		Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2003 roku
	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej		
w procentach			
Działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu	27	27	40
Współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu	20	15	29
W tabeli pominięto „trudno powiedzieć”.			

Uczestnictwu w pracy społecznej sprzyja również wiara w skuteczność wspólnego z innymi działania na rzecz swojego środowiska⁹.

Tabela 5

Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom.	Respondenci pracujący społecznie w 2003 roku na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących		Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2003 roku
	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej		
w procentach			
Ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	32	31	46
Ludzie tacy jak ja nawet działając wspólnie z innymi nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	15	15	25
W tabeli pominięto „trudno powiedzieć”.			

Ankietowani przekonani, że działając wspólnie z innymi mogą przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojego środowiska lub pomóc potrzebującym, częściej niż ci, których cechuje poczucie obywatelskiej bezradności, dobrowolnie i bezpłatnie pracują na rzecz swojego środowiska, częściej też poświęcają swój wolny czas na aktywność grupową w organizacjach pozarządowych, słowem - mają bardziej obywatelski stosunek do rzeczywistości.

⁹ Wiara Polaków w skuteczność wspólnego z innymi działania opisana jest w komunikacie CBOS „Czy Polacy są społecznikami?”, wyd. cyt.

Mimo że w ostatnich dwóch latach nieco osłabło społeczne uznanie dla wartości współpracy z innymi ludźmi, zdecydowana większość Polaków uważa, że działając wspólnie można osiągnąć więcej niż samemu. Co siódmy uważa jednak takie współdziałanie za marnowanie czasu.

Z deklaracji ankietowanych wynika, że przejawiają oni gotowość do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny najczęściej w sytuacjach prywatnych, gdy chodzi o jednorazową pomoc (pożyczenie wartościowej rzeczy), lub w pracy społecznej na rzecz swojego środowiska, która to aktywność również często może mieć incydentalny charakter. Gotowość do współdziałania jest natomiast mniejsza, gdy wchodzi w grę współpraca bardziej długofalowa, wymagająca wytrwałości i szczególnych umiejętności, jak w przypadku wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej czy aktywnego współdziałania w kampanii przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi. Okazuje się jednak, że sytuacja ta stopniowo się zmienia. W ostatnich dwóch latach przybyło bowiem osób gotowych do współpracy w sferze politycznej oraz gospodarczej, a także, choć w nieco mniejszym stopniu, w sferze społecznej.

Obecnie co czwarty Polak nie wykazuje żadnej gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. Zdecydowana większość deklaruje jednak taką gotowość, w tym ponad jedna czwarta (a więc większa liczebnie grupa niż przed dwoma laty) jest skłonna współdziałać we wszystkich czterech dziedzinach.

Z naszych badań wynika ponadto, że gotowość do współpracy, wiara w skuteczność wspólnego z innymi działania oraz świadomość płynących z niego korzyści sprzyjają zaangażowaniu w pracę społeczną, natomiast ich brak blokuje udział Polaków we współtworzeniu społeczeństwa obywatelskiego.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Przeczytam Panu(i) dwie opinie dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu; 2 - Współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	74	14	12	1057
Płeć				
Mężczyźni	76	14	9	507
Kobiety	72	14	14	550
Wiek				
18-24 lat	87	7	6	159
25-34	76	11	13	191
35-44	78	12	10	186
45-54	71	21	8	216
55-64	76	11	13	127
65 lat i więcej	56	22	22	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	70	14	16	398
Miasto do 20 tys.	75	15	11	129
20-100 tys.	75	13	12	207
101-500 tys.	77	17	6	200
501 tys. i więcej mieszk.	76	14	10	124
Wykształcenie				
Podstawowe	60	18	21	301
Zasadnicze zawodowe	70	20	9	275
Średnie	83	10	7	366
Wyższe	86	6	8	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	87	3	10	68
Prac. umysł. niż. szczebla	88	6	6	106
Pracownicy fiz. - umysł.	79	15	6	76
Robotnicy wykwalifikowani	82	13	5	90
Robotnicy niewykwalifik.	62	20	18	35
Rolnicy	61	14	25	56
Pracujący na własny rach.	83	11	6	46
Bierni zawodowo				
Renciści	61	20	19	111
Emeryci	64	18	18	204
Uczniowie i studenci	94	4	1	83
Bezrobotni	69	23	8	124
Gospodynie domowe i inni	63	19	19	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	80	12	7	174
społce właścicieli				
prywatnych i państwa	88	6	7	78
sekt. pryw. poza rolnict.	82	11	7	177
prywatnym gosp. rolnym	55	19	26	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	70	18	12	126
300-399	75	11	14	81
400-599	75	14	10	190
600-800	73	13	14	172
Powyżej 800 zł	79	14	6	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	68	18	14	328
Średnie	73	15	12	472
Dobre	82	10	8	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	75	10	15	65
Raz w tygodniu	74	15	12	552
1-2 razy w miesiącu	75	12	13	125
Kilka razy w roku	76	16	8	185
W ogóle nie uczestniczy	68	16	16	128
Poglądy polityczne				
Lewica	81	13	6	200
Centrum	79	13	8	305
Prawica	80	12	8	261
Trudno powiedzieć	57	19	24	288

Tabela 2. Nasilenie gotowości do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny. 1 - Respondenci niewykazujący jakiegokolwiek gotowości do współpracy; 2 - deklarujący gotowość do współpracy w jednej dziedzinie; 3 - deklarujący gotowość do współpracy w dwóch dziedzinach; 4 - deklarujący gotowość do współpracy w trzech dziedzinach; 5 - deklarujący gotowość do współpracy w czterech dziedzinach

(%)

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	27	13	16	18	26	1057
Płeć						
Mężczyźni	20	12	16	22	30	507
Kobiety	33	14	16	15	22	550
Wiek						
18-24 lat	12	7	17	28	36	159
25-34	13	14	20	21	32	191
35-44	20	11	17	25	27	186
45-54	28	13	19	15	24	216
55-64	37	17	12	13	21	127
65 lat i więcej	53	17	10	7	14	179
Miejsce zamieszkania						
Wieś	28	13	17	17	24	398
Miasto do 20 tys.	31	7	15	21	26	129
20-100 tys.	24	14	14	18	29	207
101-500 tys.	28	12	15	16	29	200
501 tys. i więcej mieszk.	22	17	21	20	20	124
Wykształcenie						
Podstawowe	42	19	12	10	17	301
Zasadnicze zawodowe	24	13	19	19	24	275
Średnie	21	9	18	24	28	366
Wyższe	12	12	12	18	46	115
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	9	10	10	21	49	68
Prac. umysł. niż. szczebla	14	9	16	25	35	106
Pracownicy fiz.- umysł.	22	16	17	19	26	76
Robotnicy wykwalifikowani	13	11	19	23	33	90
Robotnicy niewykwalifik.	22	8	19	36	15	35
Rolnicy	26	15	17	13	28	56
Pracujący na własny rach.	19	8	23	21	28	46
Bierni zawodowo						
Renciści	45	12	12	15	15	111
Emeryci	49	17	12	6	16	204
Uczniowie i studenci	11	9	14	29	37	83
Bezrobotni	15	16	26	19	24	124
Gospodynie domowe i inni	40	14	14	16	15	57
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	15	10	18	24	33	174
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	18	10	17	21	35	78
sekt. pryw. poza rolnict.	14	12	16	25	32	177
prywatnym gosp. rolnym	31	16	18	11	23	54
Dochody na jedną osobę						
Do 299 zł	22	13	23	19	22	126
300-399	23	9	13	20	34	81
400-599	26	16	16	20	23	190
600-800	24	15	15	18	28	172
Powyżej 800 zł	27	13	12	15	33	208
Ocena własnych war. mater.						
Złe	31	14	18	17	20	328
Średnie	28	14	15	16	26	472
Dobre	19	9	16	24	33	257
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	32	10	9	14	36	65
Raz w tygodniu	26	15	17	19	23	552
1-2 razy w miesiącu	31	11	17	15	26	125
Kilka razy w roku	26	7	17	21	29	185
W ogóle nie uczestniczy	26	15	14	18	27	128
Poglądy polityczne						
Lewica	20	12	18	21	29	200
Centrum	21	12	18	20	29	305
Prawica	21	15	13	21	29	261
Trudno powiedzieć	43	14	15	11	17	288